

Rationalisme i Straffuldbyrdelsen.

Af Direktør for Fængselsvæsenet ERIK KAMPMANN.

Da nærværende Tidsskrift kun udkommer 4 Gange aarlig, vil en Meningsudveksling i dets Spalter let tabe noget af Aktualitetens Præg. Jeg er derfor Tidsskriftets Redaktion Tak skyldig, fordi der er givet mig Lejlighed til allerede i det foreliggende Hæfte at knytte nogle Bemærkninger til Landsdommer *Skadhauge*s foranstaaende Afhandling »Rationalisme og Metafysik i Fængselsvidenskaben«.

Allerede den Omstændighed, at en Ikke-Fængselsmand lægger en saadan Varme og Interesse for Dagen for Fængselsvæsenets Problemer, er i sig selv noget, som vi fra vor Side kun har Grund til at glæde os over. Den praktiske Fængselsmand er ingenlunde blind for den Mulighed, at netop Mænd udenfor Fængselsmændenes Kreds kan se med friskere Øjne paa visse Foreteelser indenfor Straffuldbyrdelsen og derved give nye Impulser af Værdi. Men en Forudsætning for en saadan befrugtende Gerning maa det dog sikkert være, at den paagældende »udenforstaaende« gennem Studier i Marken d. v. s. i selve Fængslerne lærer Straffuldbyrdelsen, som den er, at kende. Læsning af Anordninger og Reglementer strækker her ikke til. Thi langt mere end Bogstaver er det Tønen og Aanden i Straffuldbyrdelsen, hvorpaa det kommer an.

Landsdommer *Skadhauge* har ikke megen Tro paa den gavnlige Virkning af Frihedsstraffen. Han rører her ved et Problem, som det vilde føre altfor vidt her at forfølge videre. Jeg har for offentlig udtalt, at ingen mere end Fængselsmanden erkender Frihedsstraffens Ufuldkommen-

hed, og at ingen ser med større Glæde, at andre hensigtsmæssige Midler bringes til Anvendelse overfor Lovovertræderne. Den tidligere Tyrkertro paa Frihedsstraffen som det eneste saliggørende finder man næppe mere hos nogen Fængselsmand. Og Udviklingen gaar da ogsaa i Retning af at benytte andre Midler i Samfundets Kamp for Lovens Overholdelse, særlig naturligvis overfor unge og begyndende Lovovertrædere. Men som sagt, en nærmere Fordybelse i disse Problemer vilde fore for vidt.

Resultaterne af Frihedsstraffenes Anvendelse ser nu ej heller helt saa pessimistiske ud, som Dommer Skadhauges Afhandling synes at give Udtryk for. Statistikkens Tal — som vel er blottede for Metafysik — virker om end ikke ligefrem opmuntrende, saa dog heller ikke helt nedslaaende.

Ifølge Straffeanstaltens Beretning for Finansaaret 1929—30 stiller Tilbagefaldsprocenten til nyt Strafarbejde sig saaledes ved de enkelte Straffeanstalter for Mænd:

	Horsens	Vridsløselille	Nyborg
Cellefanger	35,42	41,30	40,32
Fællesfanger	44,14	57,34	41,98

Tallene er udregnet paa Grundlag af samtlige Løsladelser og Genindsættelser henholdsvis siden 1873, 1859 og 1913.

Af Statistiken over de i 1919 løsladte Strafarbejdsfanger fremgaar, at 40,77% af Mændene faldt tilbage til nyt Strafarbejde, og af Kvinderne 31,67%.

I Statistiken over »Danmarks Retspleje« i Aarene 1916—25 opgøres den samlede Tilbagefaldsprocent over Forbryderbegyndere fra Aarene 1897—1925 saaledes: Af de mandlige Begyndere faldt omtrent en Tredjedel tilbage, nemlig for Aargangene 1897—1900, 32,21%, 1901—05 32,75%, 1906—10 33,25%, 1911—15 32,39%, medens dette gjaldt godt en Femtedel af de kvindelige Begyndere, nemlig henholdsvis 20,83, 22,00, 21,07 og 20,94%. For Perioden 1916—25 er de foreløbige Tal 28,48 for de mandlige og 16,99 for de kvindelige Begyndere.

De her anførte Oplysninger om de tilbagefaldne Begyn-

dere tager kun Sigte paa det første Tilbagefald. Med Hensyn til de en Gang tilbagefaldne mandlige Forbryderes videre Skæbne oplyses i Statistiken følgende for saa vidt angaar Begynderne fra 1901—10:

Af Begynderne tilbagefaldt	{ Antal 4.885
	{ pCt. 33,04
Af de een Gang tilbagefaldne tilbagefaldt paany	{ Antal 2.702
	{ pCt. 55,31
Af de to Gange tilbagefaldne tilbagefaldt paany	{ Antal 1.756
	{ pCt. 64,99
Af de tre Gange tilbagefaldne tilbagefaldt paany	{ Antal 1.176
	{ pCt. 66,97
Af de fire Gange tilbagefaldne tilbagefaldt paany	{ Antal 773
	{ pCt. 65,73

En Fordeling under Hensyn til Alderen ved første Dom viser efter Statistiken, at de yngre Forbrydergrupper ikke alene har forholdsvis flest tilbagefaldne, men ogsaa forholdsvis flest af de forhærdede Forbrydernaturer.

Selv om de anførte Tal ikke er straalende, er det dog formentlig for stærkt at sige om det nuværende Fængsels-system, at det »praktisk talt aldrig hjælper.«

Hvor stor en Andel den Maade, Straffen fuldbyrdes paa, har i disse Resultater — det være sig som fremmende eller hæmmende Moment — lader sig ikke efterspore. For manges Vedkommende sker »Forbedringen« vel saa at sige af egen Drift, og for andres Vedkommende vilde Resultatet muligvis være blevet ligesaa tilfredsstillende, hvis man havde ladet dem »slippe med Skrækken« f. Eks. i Form af betinget Tiltalefrafald, betinget Dom med eller uden Tilsyn. Den nye Straffelov afhjælper jo den Mangel ved den nu-gældende Straffelov, at betinget Dom ikke kan gives, hvor Strafarbejde er forskyldt (den nye Grænse opad bliver 1 Aars Fængsel svarende til 18 Maaneders Forbedringshus-arbejde).

Dommer Skadhauge synes iøvrigt ikke at tvivle om

Fængselsmandens gode Vilje, men paa dennes og Systemets bristende Evne. Ogsaa her maa jeg gøre ham den Indrømmelse, at alt ikke er saa godt, som det kunde være. Jeg er enig i, at man gør vel i ikke at regne for meget med »Kaldet«. Det indre Kald vil indenfor Fængselsvæsenet ligesom indenfor andre af Straffuldbyrdelsens Organer sikkert altid være den forholdsvis sjældne »metafysiske« Undtagelse. Nej, giv Fængselsfunktionæren en god Løn for at tiltrække kvalificerede Personer og giv saa disse en systematisk, theoretisk og praktisk Uddannelse til deres Gerning¹⁾. Thi baade med Lønnen og Uddannelsen kniber det nu, da begge Dele koster Penge i første Omgang, selv om de nok skulde vise sig at svare Renter i det lange Lob. Pengene er nu ikke den eneste Hindring for Fremskridt her. Forholdene her hjemme er smaa, og Avancementsmulighederne ringe baade for de underordnede og de overordnede Tjenestemænd. Og Fremskridt vanskeliggøres yderligere ved den ulyksalige Dualisme, som vedblivende bestaar her hjemme gennem Straffuldbyrdelsens Deling mellem Staten og Kommunen. Ved Siden af Statens 4 Straffeanstalter findes der 95 kommunale Arresthuse, der hver for sig ansætter deres Personale efter de Principer, som hver enkelt Myndighed finder rigtigt. En virkelig rationel Ordning af Straffuldbyrdelsen forudsætter en Ændring af dette Forhold. Men hertil kræves atter Penge. Og de kommer ikke, for der skabes en virkelig Interesse for Fængselsvæsenet hos Offentligheden. Nyfigenhed eller Forbrydersentimentalitet er der nok af, men af menneskelig og samfundsmæssig Forstaaelse forholdsvis saare lidet. Politiets Uddannelse er alle enige om at koste betydelige Summer paa. Thi Politiets Gerning foregaar for Offentlighedens Øjne. Men fordi Fængselsmandens Gerning ifølge Sagens Natur maa og skal foregaa mere i det skjulte, burde han ikke af den Grund være Stedbarn.

¹⁾ Se senest herom Direktør Conrad Falsens Afhandling i nærværende Tidsskrift Aargang 1931 S. 58 ff.

Dommer Skadhauges Oplysninger om Straffuldbyrdens Midler trænger ogsaa til at suppleres.

Fængselsmanden indskrænker sig ikke til en »from Afventen« af Synderens Omvendelse, men gør efter bedste Evne et positivt Arbejde for at hjælpe Fangerne; praktisk og ideelt Arbejde maa her gaa Haand i Haand. Dommer Skadhauge synes at mene, at den »forbedrende« Indflydelse paa Fangerne er overladt Præsten og Fængselsbetjentene, og at Præstens Gerning alene bestaar i at prædike for Fangerne om Søndagen. Nej, Præstens Hovedgerning ligger paa et helt andet Omraade, nemlig i Hverdagens Samtaler med Fangerne, der giver ham Anledning til paa en hel Række praktiske og rent menneskelige Omraader at hjælpe Fangerne. Her kommer ikke mindst Vedligeholdelsen og Udbygningen af Forbindelsen mellem Fangerne og deres paarørende i Betragtning. Jeg er ikke saa »lettroende« at antage, at Præstens Tale i Flertallet af Tilfældene har blivende Virkning. Fanger er vel paa det religiøse Omraade ikke mere befestede end andre Sjæle. Men jeg skammer mig ikke ved at bekende, at jeg selv »i vore Dage« mener, at en Fængselspræst, der forstaar sin Gerning og sine Folk, kan øve en ganske betydelig Indsats i Fangens Genrejningsarbejde. Men saa de andre ledende Fængselsstjenestemænd, som slet ikke nævnes: Inspektør, Viceinspektør, Arbejdsleder — for slet ikke at tale om Lærerpersonalet? Tror man ikke, at ogsaa disse — ved Siden af deres administrative Hverv — gør en Indsats for at hjælpe Fangerne paa ret Køl? Undervisning drives i vidt Omfang i Straffeanstalterne, og Lærerne har netop gennem denne Undervisning en fortrinlig Lejlighed til at hjælpe Fangerne. Frugterne af dette Arbejde kan ikke godtgøres med Tal, Og at Skuffelserne for Fængselsmændene er mange skal ikke nægtes. Men at der er Frugter tvivler jeg ikke om. I første Række af alle Straffuldbyrdens Midler kommer dog maaske Fangernes Syssetsættelse, gennem hvilken man søger at vænne dem til, og om muligt give dem Sans for regelmæssigt Arbejde.

Naar Landsdommer Skadhauge et Par Gange omtaler Disciplinen som »streng« og »jærnhaard«, savner jeg en nærmere Begrundelse af, hvorpaa Landsdommeren støtter denne Dom? Er Disciplinen for haard, bør den naturligvis lempes. Men det tvivler jeg om, at nogen med Kendskab til Forholdene nu til Dags vil hævde. Orden maa der herske ethvert Sted, hvor mange Mennesker samles. Samfundet forlanger og maa forlange en vis Orden og Disciplin ogsaa af sine frie Medlemmer. Og hvad betyder Disciplinen ikke indenfor Børneopdragelsen? Forkælede Børn, som Forældrene retter sig efter i Stedet for at lære dem at rette sig efter andre, er ulykkelige Børn. Menneskene som de er flest — Undtagelser er der fra enhver Regel — befinder sig nu en Gang bedst under ordnede Forhold med en bestemmende Vilje over sig. Og hvorfor skulde Fanger føle det anderledes?

Disciplin kan som alt menneskeligt udarte til Stivhed, Formalisme og Goldhed, og saaledes praktiseret modarbejder den sit eget Formaal. Men en fast og forstaaende udøvet Disciplin er kun af det gode overfor frie Mennesker som overfor Fanger. Jeg tør vove at paastaa, at Mangel paa Disciplin har gjort flere Mennesker ulykkelige end det modsatte, samt at et Fængsel, hvor Disciplin og Orden hersker, indenfor sine Mure rummer mere Tilfredshed baade blandt Fanger og Personale end et Fængsel, hvor ingen ved, hvad han har at rette sig efter, og hvor Pligter og Rettigheder flyder. Og saa om Disciplinen kun et endnu: Vel er jeg en Tilhænger af »Trit og Retning«. Men der gaar ingen Stykker af Fængselsmandens »Værdighed« og Autoritet ved at tale sig til Rette med en Fange, der har vanskeligt ved at indordue sig under Anstaltens Orden. I det hele er det baade klogt og menneskeligt at søge at forklare Fangerne, hvorfor den og den Regel gælder. Er man ude af Stand til at give en saadan Forklaring, er det et Indicium for, at Reglementet paa dette Punkt har overlevet sig selv og maa ændres.

Med Hensyn til positive Forslag er det første Dommer Skadhauge peger paa, at Straffen »ikke maa overvælde Fangen«, han maa se en Fornuft i den og have et »Haab i Behold med Hensyn til Livet paa den anden Side Straffen«. Og Dommeren mener, at en Dom paa 6 Aars Fængsel eller derover vilde lamme selv de stærkeste, hvis der ikke levnes dem et Haab om at komme ud før.

Ja, i saa Henseende ser det jo galt ud baade efter den gældende og efter den nye Straffelov, der hjemler Fængselsstraf indtil paa Livstid. Men Antallet af Fanger med megel lange Straffe er jo procentvis ikke stort. Den sidst offentliggjorte Beretning om Straffeanstalterne viser, at af 1324 Mandfanger hensiddende $\frac{31}{3}$ 1930 havde 65 en Straffetid af over 6 Aar, heraf 17 paa Livstid.

Det andet, Dommer Skadhauge peger paa, er Betydningen af at gøre Haabet om Afkortning i Straffetiden fastere. Allerede nu er Fanger med lang Straffetid ikke henvist til »den rent abstrakte Mulighed for Benaadning«. Ifølge kgl. Anordning af $\frac{13}{2}$ 1873 indgaar den betingede Benaadning som et fast Led i Straffens Progression for alle Straffe over 6 Aar (i 16 Aar fragaar f. Eks. 64 Maaneder). Og efter Straffeloven af 1930 bliver Løsladelse paa Prøve et fast og regelmæssigt Led i Straffens Fuldbyrkelse for alle Fængselsstraffe paa over 9 Maaneder. Indstilling om Løsladelse afgives, naar $\frac{2}{3}$ af Straffetiden, dog mindst 9 Maaneder, er udstaaet. Løsladelsen beslattes af Justitsministeren.

Dommer Skadhauges Forslag om Afkortning i Straffetiden gaar ud paa at give Fangen Lov til at »gaa op til Eksamen« efter 4 Aars Løb. Denne Eksamen skal have Karakteren af en Proces med fuld Offentlighed, med Anklager og Forsvarer, Afsigelse af begrundet Kendelse efter offentlig Votering. Dommer Skadhauge kalder dette »Hospitalstjeneste« — ja, men mon Lægerne vilde skøtte om at udlevere deres Patienter til en saadan Offentlighed? I al Fald tror jeg næppe, at nogen Fængselsmand vilde være begejstret for at faa sine Fanger paa den Maade stillet i Gabestokken paany. Et er,

at Offentlighed er nødvendig ved selve Straffesagens Behandling, uanset den Sum af ekstra Lidelse, som derigennem — ikke mindst ved de offentlige Referater — ofte tilføjes den Tiltalte og hans paarørende. Men det store Publikum glemmer heldigvis i Almindelighed hurtigt. Naar nu alt er glemt, og Fangen mulig har fattet Forsæt om at begynde et hæderligt Liv, skulde man saa paany drage ham og hans Sag frem i Offentlighedens Søgelys? Og til Gavn for hvem? Efter min Mening vilde den frække og paagaaende, som kan »tale for sig«, ved en saadan Proces have alle Fordelene fremfor den forsagte og modfaldne eller blot mindre drevne. Og paa hvilket faktisk Grundlag skulde Kendelsen afsiges? Da det første Haands Kendskab, som Processens Parter kan danne sig af Fangens Person, ikke kan blive særlig underbygget ved det, der foregaar under selve Processen, maatte Afgørelsen vel i Virkeligheden i væsentlig Grad komme til at bygge paa den Opfattelse, som i Fængslet raader om den paagældende. Da jeg gaar ud fra, at der foruden fuld Offentlighed ogsaa skal være fuld Mundtlighed ved Processen, skulde Fængslets Tjenestemænd vel i Retten afgive offentligt Vidnesbyrd om Fangerne — Vidnesbyrd, der under den offentlige Votering helt eller delvis meddeles Fangen? Jeg tror ikke, at der hører megen Fantasi til at forestille sig, hvilken »gavnlig« Indflydelse en saadan Proces med et for Fangen negativt Udfald vilde faa i Retning af at undergrave det Tillidsforhold, som nu heldigvis som Hovedregel hersker mellem Fangerne og Fængslets Ledelse. Det er muligt, at Offentlighed er »the soul of justice«, men skal Fangerne og deres Forhold med visse Mellemlunde trækkes frem for Offentligheden — og Processen maatte jo gentages, naar Udfaldet i første Omgang blev negativt — tillader jeg mig at mene, at Retfærdighedens Sjæl er af en temmelig haardkogt Beskaffenhed. Det »choquerer« ingenlunde en Fængselsmand, at Domstolene skal bestemme en Fanges Losladelsestidspunkt. Det haaber jeg tværtimod bliver Reglen i Fremtiden, naar den nye Straffelov rammer

en Pæl gennem den Benaadningspraksis, der har udviklet sig paa Baggrund af en forældet Straffelov. Men i den foreliggende Skikkelse synes Dommer Skadhauge Forslag mig ikke at harmonere med hans meget aabne — og utvivlsomt ærlige — Blik for Fangernes sjælelige Lidelser.

Ifølge Straffeloven af 1930 er det iøvrigt ingenlunde den almindelige Regel, at Afgørelsen af en Fanges Løsladelse træffes af Justitsministeren (efter Indstilling af Anstaltens Ledelse). Forsaavidt angaar Løsladelse fra Ungdomsfængsel, *Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring træffes Afgørelsen af Fængselsnævnet* (Ikrafttrædelseslovens § 12), for hvilket en Dommer er Formand. Fængselsnævnets Møder er ikke offentlige.

Fangernes sjælelige Lidelser tror jeg iøvrigt Dommer Skadhauge ser for mørkt paa. At de findes skal jeg være den sidste til at benægte. Men alle Mennesker er jo ikke ens. Og jeg tror, at Dommer Skadhauge gør Ret i at udvise Forsigtighed i uden videre at deducere sig til visse Slutninger udfra sit eget Sjælelivs fintmærkende Instrument. Dommeren dommer muligt ogsaa mest ud fra sit Kendskab til Varetægtsfanger. Men er en Varetægtsfange sindsoprevet, skyldes det vist i mange Tilfælde mere Sagen (Afsløringen, Anholdelsen, Forhør o. s. v.) end selve Fængselsopholdet. Vi oplevede jo for ganske nylig, at en sindsopreven Kvinde, der havde begaaet et Medlidenhedsdrab, bad om at maatte blive i Arresten i Stedet for at sættes paa fri Fod. For ikke helt faa har Fængselsopholdet været som et Fristed efter Slaget og Nederlaget. Forbrydelsen fører altid Ulykke i sit Spor, men det er ingenlunde sikkert, at Fængselsopholdet er den værste Part af denne Ulykke.

En enkelt Ytring af Dommer Skadhauge maa jeg i denne Forbindelse imødegaa. Dommeren nævner, at en vis Gruppe af Forbrydere begaar ny Forbrydelse som Udslag af »Had til det Samfund, der har ladet dem gennemgaa alle de Lidelser, som et fleraarigt Fængselsliv dækker over«. Og et andet Sted tales om »Fangens sandsynligvis sygeligt

mistænksomme Sjæl«. I begge disse Udtalelser ligger der en Overdrivelse. Der findes hadefulde og sygeligt mistænksomme Fanger. Men det er ikke nogen stor Klasse, og deres Mistænksomhed vender sig i al Fald sjældnere mod Fængselsmanden.

Som allerede sagt er jeg langt fra at hævde, at alt indenfor Fængselsvæsenet er saare godt. Tværtimod har vi paa mange Punkter endnu meget at udrette: Vore Straffeanstalter er bygget for skematisk, som om den samme Grad af Sikkerhed var nødvendig overfor alle Fanger. Ogsaa Behandlingen er under den gældende Straffelov for skematisk. Der er for lidt Adgang til Friluftsbeskæftigelse og anden Beskæftigelse under friere Forhold. At Fællesskabet i Horsens Straffeanstalt paa Grund af Forholdene maa udstrækkes til hele Dagen og omfatter baade Arbejdstid og Fritid, er en stor Ulempe, ogsaa fordi der gennem det tvungne Fællesskab kan tilfojes Fanger sjælelige Lidelser, som de burde kunne forskaanes for.

Men med den nye Straffelov skulde meget blive anderledes. Rigsadvokat Goll har i forrige Hæfte af nærværende Tidsskrift offentliggjort et Foredrag, som han har holdt i Foreningen af Dommerfuldmægtige. Foredraget indeholder en fortrinlig Orientering i den nye Straffelovs ledende Grundtanker ogsaa paa Fængselsvæsenets Omraade, og jeg skal derfor ikke her komme ind paa en Gentagelse heraf. Rigsadvokaten udtaler bl. a., »at den nye Straffelov til Kampen mod Forbrydelsen har konstrueret et kirurgisk Operationsinstrument, mod hvilken den gældende Straffelov er at betragte som en Le eller en Brødkniv.«

En Gennemførelse af den nye Straffelovs Straffuldbyrdelsesprinciper vil stille forøgede Krav til Fængselsmændenes Uddannelse og psykologiske Evne. Og der maa, hvis Værket skal lykkes bedre end nu, stilles til Raadighed fornøden psykiatrisk Lægeindsigt og — sidst og ikke mindst — straffende Institutioner med en anden og friere bygningsmæssig Indretning end de nuværende. Og kunde Landsdommer

Skadhauge smitte sine Dommerkollegaer med sin Interesse for Fængselsvæsenet og hos dem skabe en Opinion til Støtte af Gennemførelsen af en Reform af Fængselsvæsenet i den nye Straffelovs Aand, vilde Dommerstanden og Fængselsvæsenet finde hinanden paa samme Linie i Bestræbelsen for at naa de bedst mulige Resultater af den Straf, som Domstolene i Henhold til Loven paalægger dens Overtrædere.
